

Тактичні дії волейболістів у захисті

Клімова Є. Ю.

Харківська державна академія фізичної культури

Анотація. У статті розглянуто тактичні дії волейболістів у захисті як ключовий чинник змагальної ефективності команди. Підкреслено, що сучасний волейбол характеризується зростанням швидкості польоту м'яча, що зумовлює необхідність поєднання технічної майстерності та розвиненого тактичного мислення гравців. На основі аналізу наукових джерел визначено сутність індивідуальних і групових тактичних дій у захисті, їх класифікацію та роль у забезпеченні ефективної оборони. Особливу увагу приділено блокуванню як першому ешелону захисту.

Ключові слова: волейбол, захист, тактичні дії, тренувальний процес.

Вступ. Тактичні дії волейболістів у захисті є визначальним фактором змагальної ефективності команди, що спрямований на нейтралізацію нападаючих дій суперника та створення умов для переходу в контратаку. Сучасний волейбол характеризується зростанням швидкості польоту м'яча, що вимагає від захисників не лише технічної майстерності, а й розвиненого тактичного мислення. Овчарук С. В. визначає тактику захисту як організацію дій команди, що базується на точній взаємодії волейболістів першої та другої лінії для протидії атаці суперника. Автор підкреслює, що головною метою є не просто прийом м'яча, а його збереження в грі без технічних помилок та доведення до зв'язуючого гравця (Овчарук, 2018).

Мета дослідження: комплексний аналіз тактичних дій волейболістів у захисті як визначального чинника змагальної ефективності команди, з урахуванням індивідуальних та групових форм взаємодії, психофізіологічних особливостей спортсменів та сучасних тенденцій розвитку волейболу.

Результати дослідження. Тактичні дії гравців у захисті визначаються як усвідомлені та узгоджені дії, спрямовані на нейтралізацію атакуючих дій суперника та забезпечення ефективного відновлення ігрової діяльності власної команди. У навчально-методичному посібнику «Волейбол» зазначається, що тактика гри охоплює індивідуальні та групові тактичні дії, які забезпечують результативну протидію нападу суперника.

Індивідуальні тактичні дії у захисті включають:

- без м'яча – вибір позиції під час прийому подачі та атакуючих ударів, а також страховку партнерів;
- з м'ячем – організацію прийому подачі та атакуючих ударів після контакту з м'ячем.

Такі дії забезпечують адекватну реакцію на різноманітні ігрові ситуації та підтримують цілісність захисної системи під час матчевої боротьби. Групові

тактичні дії формуються на основі взаємодії та координації двох і більше гравців у процесі блокування та прийому подачі або атакуючого удару. Вони передбачають узгоджені переміщення, страховку партнерів та розподіл відповідальності за прикриття відкритих зон майданчика, що підвищує ймовірність успішної оборони та створює передумови для організації контратакуювальних дій.

Ефективність тактичних дій у захисті, за даними Тучинської та Руденка (2014), визначається здатністю волейболістів оперативно оцінювати ігрову ситуацію та приймати оптимальні рішення. Така оцінка включає визначення траєкторії польоту м'яча, позиції нападника та розташування партнерів, що дозволяє обрати адекватний прийом і оптимальну позицію для виконання захисної дії.

Окреме місце у структурі тактичних дій волейболістів займає блокування, яке розглядається як перший ешелон захисту. Дослідження О. І. Капуки та І. Д. Смолякової засвідчують, що ефективність оборонних дій істотно зростає за умови узгодженості дій блокуючих із захисниками задньої лінії. Правильно організований блок змушує нападника змінювати траєкторію удару, спрямовуючи м'яч у зони, де вже розташовані захисники (Капука & Смолякова, 2024).

Стрельнікова Є. Я. акцентує увагу на психофізіологічних чинниках у тактиці захисту, підкреслюючи, що успішність індивідуальних дій залежить від швидкості реакції та здатності до антиципації (передбачення) дій суперника. Це забезпечує можливість зайняття оптимальної позиції ще до моменту виконання атакуючого удару (Стрельнікова, 2018).

Сучасні тенденції розвитку волейболу, за даними Р. В. Маслюка, свідчать про зміщення акцентів у бік активного групового захисту, що реалізується через подвійне та потрійне блокування у поєднанні з рухливою страховкою. Такий підхід вимагає від тренувального процесу моделювання складних ігрових ситуацій з метою формування автоматизму у взаємодіях гравців (Маслюк, 2017).

Висновки.

1. Тактичні дії у захисті є ключовим чинником змагальної ефективності волейбольної команди; їх результативність визначається узгодженістю індивідуальних та групових дій, психофізіологічною готовністю спортсменів і здатністю оперативно оцінювати ігрову ситуацію.
2. Сучасні тенденції розвитку волейболу акцентують на активному груповому захисті (подвійне та потрійне блокування у поєднанні з рухливою страховкою), що потребує моделювання складних ігрових ситуацій у тренувальному процесі для формування автоматизму взаємодій.

Література:

- Овчарук, С.В. (2018). *Фізична підготовка та техніко-тактичні дії у волейболі : методичні рекомендації*. Миколаїв.
- Тучинська, Т.А., & Руденко, Є.В. (2014). *Волейбол: навчально-методичний посібник*. Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького.

- Капука, О.І., & Смолякова І.Д. (2024). Волейбол як вид спорту. *Фізичне виховання, безпека життєдіяльності і сучасні технології виробництва* : збірник тез І Всеукраїнської науково-практичної конференції. Харків : ХНЕУ ім.Кузнеця, 85–87.
- Стрельнікова, Є.Я. (2018). Підготовка юних волейболісток на етапі спортивного вдосконалення на основі розвитку психофізіологічних функцій. *Здоров'я, спорт, реабілітація*, 4(2), 124–133.
- Маслюк, Р.В. (2017). *Методика навчання техніки гри у волейбол*. Методичні вказівки до практичних занять. Харків : НТУ «ХП».

Відомості про авторів:

Клімова Єлізавета Юріївна: викладач
Харківська державна академія фізичної культури
E-mail: klimovvova88@gmail.com

Надійшла до редакції 13.01.2026 р.